

II. AZ EGYES ORSZAGOK ES VILAGRESZEK LEIRÁSA.

A magyar királyság.

I.

A magyar Alföld.

Az ország közepét a nagy magyar Alföld foglalja el. Ennek határai: északon és keleten a Kárpátok, délen a Balkán félsziget hegyrendszere, nyugaton pedig az Alpok végnyúlványai. Legnagyobb mélyedését a Tisza medre jelöli, legmagasabb pontjai az Alföldet határoló hegységek lejtőire esnek.

E nagy síkság, melynek kiterjedése a kiágazásokkal együtt majdnem 100,000 □ klm., közepes magassága 100 méter, nem oly egyhangú, mint első pillanatra látszik; mert bár a «futó homok» helyenkint nagy területeket lep el, mégis nagy itt a változatosság. Kecskemét és Debreczen környéke kietlen homoksivatag; az alsó Maros mindkét partját nagy terjedelmű kövér talaj veszi körül, melyben a legjobb buza terem; a Tisza közép folyása inkább csak baromtenyésztésre alkalmas; a Körösök, a Tisza és Duna egyesülését, valamint a Temes és Karas torkolatát zizenyős térségek jelölik; a Fekete-Körös környékét zsombékos, messze terjedő erdők borítják.

Általában a síkság azon vidékei, melyeken a talaj természetes módon elegendő nedvességet kap, vagy melyeken a talaj öntözése mesterségesen eszközölhető, szerfelett termékenyek, mindazáltal igen sok itt a parlagon heverő föld; mert az alföldi városok, bár igen népesekek, mégis rendszeren oly távol fekszenek egymástól, hogy nagy területű és kedvező talajú vidékek nem ritkán a legjobb akarat mellett is felszántatlanul hevernek és csak legelőként szolgálnak. (Pusztá. — Csikós. — Gulyás. — Juhász. — Kanász. — Délibáb.)

E síkságot, mely egy nagy kiszáradt tó maradványa és az ország éléstára, körülbelül öt millió ember lakja. Az Alföldön az ókorban nomád népek tanyáztak; ezek berontásai ellen a rómaiak a mai napig fennmaradt úgynevezett «római sánczok» mögött védték magukat; a későbbi lakosok

közt különösen a hunok és az avarok említendők. De csak a kilenczedik század vége felé megjelent magyarnak sikerült itten állandó birodalmat szervezni; ez meghódítván az itt levő népeket, letelepedett a kedvelt foglalkozásának annyira kedvező talajon, míg az ős lakosok a hegyes vidékekre szorultak. Az Alföldön tömörültek össze az egyes törzsek hatalmas nemzetté, de erkölcséiktől és életmódjuktól nem váltak meg. Nagyon természetes, hogy a magyar igen ragaszkodik Alföldjéhez s költői közül az lett első népköltőjévé, a ki annak szépségeit megéneklé és az ottani életet híven ecsetelé.

A nagy magyar Alföld az ország közepe, szíve, melybe a többi vidékek úgyszólván összefolynak; lakossága magyar, kivéve azon telepeket, melyek a török pusztítás idejében és azután jöttek létre. A nép nagy kiterjedésű, egymástól távol fekvő községekben lakik, melyekben a házak többnyire vályogból, újabb időben égetett téglából építvék. Az éghajlat — kivéve az áradásoktól fenyegetett vidékeket, melyeken a váltóláz uralkodik, — egészséges és erős emberfajt nevel.

Az ország fővárosa:

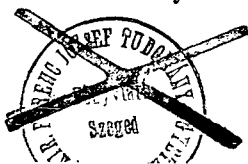
Budapest, szabad kir. város, közel a Duna hanyarulatához és annak mindkét partján, az ország természetes középpontjában terül el, hol a délnyugati hegyes vidék nyúlványai utóljára közvetlenül a Duna jobb partját nyomulnak. Ez azon hely, hol az átkelés a legkönnyebb és a hol mindenfelől jövő természetes és műutak összpontosúlnak. A főváros két külön város t. i. a Duna jobb partján elterülő Buda, és a folyó balpartján levő Pest városok egyesítéséből támadt. Buda történetileg idősb, Pest ifjabb keletkezésű; erről az építési emlékek is tanúskodnak. Buda a királyi várpalotával és számos régibb épületeivel, valamint még le nem rontott bástyaival, még most is ódonszerű kinézésű, míg Pest hatalmas modern palotái és széles, többnyire egyenes utczaival újabb eredetre mutat. Budapest nemcsak a magyar birodalom legszébb, leggazdagabb és legtekintélyesebb városa, a középső Duna főkikötője és a monarchia első iparos és kereskedelmi helye, hanem Európa elsőrangú kereskedelmi piacjai közt jelentékeny helyet foglal el.

Budapest összes lakossága 450,000-re tehető; a főváros a magyar birodalom kormányának, az országgyűlésnek, az iparnak és kereskedésnek, a tudománynak és művészeteknek, az irodalomnak és jótékony intézeteknek főhelye.

1. **Pest-Pilis-Solt-Kis-Kún megye.** Székhelye: *Budapest*, mely a megyében fekszik, de külön törvényhatóságot képez.

Fontosabb helyei:

Vác, a Duna kanyarulatánál, r. k. püspök székhelye, siket-némák intézetével és fegyverházazzal. *Visegrad*, a Duna jobb partján. A város felett emelkedő kúphegyen óriási várromok hajdani dicsőségünket hirdetik.

Szent-Endre, a Duna jobb partján a hasonló nevű sziget mellett. *Budafok* (*Promontor*), a főváros közelében, bortermeléssel. *Gödöllő*, a vasút mellett, királyi kastélyval és kerttel. *Kalocsa*, közel a Duna bal partjához, érseki város, nagy érseki könyvtárral. *Kis-Kőrös*, Petőfi Sándor szülőhelye. *Félegyháza*, a vasút mellett, a volt Kis-Kúnság főhelye. *Keeskemét*, a vasút mellett, nagy határral; a lakosság leginkább földműveléssel foglalkozik. *Nagy-Kőrös*, a vasút m. *Czepléd*, két vasút találkozó pontja.

2. **Jász-Nagy-Kún-Szolnok megye.** *Szolnok*, a Tisza és Zagyva összefolyásánál; vasúti csomópont, nagy sótárai és élénk fakereskedése van. *Török-Szent-Miklós*. *Karczag*, közel a Hortobágyhoz. *Mező-Túr*, a vasút mellett. *Jász-Berény*, a magyar államvasút és a Zagyva mellett; ez volt a Jászság fővárosa.

3. **Hajdú megye.** *Debreczen*, vasúti csomópont, nagy, egyhangú, homokos síkságon. Vásárai országos fontosságúak. Lakosainak száma 51,000. *Püspök-Ladány*, vasúti csomópont, az előbbtől délnyugatra. *Hajdú-Böszörmény*, a hajdani Hajdúkerület főhelye.

4. **Szabolcs megye.** *Nyíregyháza*, a vasút m., homokos térségen. *Nagy-Kálló*, mocsárok közt.

5. **Szatmár megye.** *Nagy-Károly*, a vasút mellett, termékeny vidéken. *Szatmár-Németi*, a megye közepén, a Szamos partján és a vasút mellett. Katholikus püspök székhelye. *Bikszád*, a megye északi vidékén, fürdőhely. *Nagybánya*, *Felsőbánya* és *Kapnikbánya*, bányavárosok.

6. **Szilágy megye.** *Zilah*, a Meszeshegy északi lejtőinél. *Szilágy-Somló*, a Kraszna mellett.

7. **Bihar megye.** *Nagy-Várad*, a Sebes-Kőrös mellett, a síkság és hegyek érintkezésénél, vasúti csomópont; r. kath. és gör. kath. püspökök székhelye; hajdan erősség volt. 30,000 l. Az Ér mellett vannak: *Székhelyhid*, *Diószeg*, ez utóbbi az érmelléki bornak, mely «Bakator» név alatt ismeretes, főkiviteli helye. *Nagy-Szalonta*, a vasút mellett.

8. **Arad megye.** *Arad*, a Maros mellett, ott, hol az Alföld a hegyekkel találkozik, vasúti csomópont; egykoron erősség, görög nem egyesült püspök székhelyével, 36,000 l. *Világos*, történeti nevezetességű vár romjaival. Ettől észak-keletre van *Magyarát*, falú, híres fehér asztali boráról. *Ménés*, falu, aszúborral, mely a tokajival vetélkedik.

9. **Csanád megye.** *Makó*, a Maros jobb partján; a lakosok főfoglalkozása a marhatenyésztés; a makói címeres ökrök híresek, 30,000 l. *Mezőhegyes*, puszta, híres állami ménessel.

10. **Békés megye.** *Gyula*, a Fehér-Kőrös és a vasút mellett; kiterjedt marhatenyésztéssel és olajmalmokkal. *Békés*, a Fehér- és Fekete-Kőrös egyesülésénél, a környéken kiáradni szokott Fekete-Kőrös mocsárossá teszi határát. *Szarvas*, közel az egyesült Kőröshöz. *Békés-Csaba*, vasúti csomópont, termékeny vidéken, gőzmalommal, 33,000 l. *Orosháza*, a vasút mellett.

11. **Csongrád megye.** *Szeged*, a Tisza jobb partján a Maros beöm-

lésénél és két vasút találkozásánál. E kedvező helyzetének köszöni kiválólag virágzó állapotát. Szeged a Tisza és a Maros főkikötője. Vásárai országos fontosságúak; itt nemcsak a város gyártmányai és iparczikkei (melyek közt a szegedi szappan, posztó és hajók a nevezetesebbek), hanem a délkeleti fensík kősója, fája, a bántási búza, dohány stb. kerülnek forgalomba. Egykoron első rangu erősség volt. Ez az országnak a főváros után a legnépesebb városa, 74,000 l. *Csongrád*, a Tisza jobb partján, a Körös torkának átellenében. *Hódmező-Vásárhely*, a Hód tava és a vasút mellett, virágzó földművelés- és baromtenyésztéssel, vásárai híresek, 51,000 l. *Szentés*, a Kurcza vizénél. *Pusztaszer*, Csongrádtól délre, történeti fontosságú.

12. **Temes megye.** *Temesvár*, erősség, fekszik a síkság és hegyek találkozásánál, a Béga csatorna és folyó mellett, vasúti csomópont. R. kath. és gör. keleti püspök székhelye. Kereskedelmét a vasutak és a Béga csatorna mozdítják elő, 34,000 l. *Lippa*, kereskedelmi tekintetben fontos; mert a délkeleti fensík kereskedelmének egyik része e városon át veszi útját nyugat felé. *Buziás*, Temesvártól délkeletre, fürdőhely. *Versecz*, a hasonló nevű hegy alján, gör. kel. püspök székhelye, virágzó iparral és kereskedelemmel. *Fehértemplom*, a vasút mellett, közel a Nérához, selyemfonóval és kereskedelemmel.

13. **Torontál megye.** *Nagy-Becskerek*, a Béga mellett, virágzó iparral és kereskedelemmel. *Nagy-Kikinda*, a hasonló nevű kerület egykori székhelye, a vasút mellett, virágzó barom- és selyembogár-tenyésztéssel. *Zombolya* (Hatzfeld), a vasút mellett. *Török-Becse*, gabonakereskedő város a Tisza mellett, gőzhajóállomás. *Pancsova*, a Temes és Duna egyesülésénél; gőzhajó-állomás, kereskedése keletfelé jelentékeny.

14. **Bács-Bodrog megye.** *Zombor*, a Ferenczcsatorna és a vasút mellett; kereskedelmét a csatorna nagyban előmozdítja. *Szabadka*, a megye északi részén és a vasút mellett, földművelése, dohánytermesztése, marhatenyésztése virágzó. A város határa igen kiterjedt, lakosainak száma: 61,000. *Baja*, Szabadkától nyugatra, közel a Dunához; lakosai jobbra kendertermesztéssel, selyembogár-tenyésztéssel és iparral foglalkoznak. *Apatin*, a Duna mellett. A csatorna mellett vannak: *Bezdán* és *Sz. Tamás*. *Zenta*, a Tisza mellett. *Ó-Becse*, gabonakereskedő hely. *Titel*, alatta egyesül a Tisza a Dunával. *Új-Vidék*, a Duna mellett, *Pétervárad* átellenében, a görög keleti püspök székhelye; kedvező fekvésénél fogva a főváros után legtekintélyesebb hely az alsó Duna mellett.